

ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ НАБУТТЯ ЗДОБУВАЧІВ ОСВІТИ МЕДИЧНОЇ ГАЛУЗІ М'ЯКИХ НАВИЧОК (SOFT SKILLS), НЕОБХІДНИХ ПІД ЧАС ВОЄННОГО СТАНУ

ENSURING THE ACQUISITION OF MEDICAL EDUCATORS WITH SOFT SKILLS DURING WAR

Стаття присвячена одній із актуальних проблем підготовки здобувачів освіти медичної галузі та формування у майбутніх працівників таких навичок, які забезпечують їхню конкурентоспроможність, та які на сьогодні затребувані роботодавцями в сучасному світі при особливих умовах воєнного стану в Україні. В публікації представлено актуальні шляхи врахування запитів роботодавців у підвищенні якості підготовки здобувачів медичної галузі освіти та формуванні в них соціальних навичок.

Війна впливає на всі сфери нашого життя, перед глобальними випробуваннями опинилась і система охорони здоров'я України.

У всіх роботодавців уже на початку війни в Україні була можливість оцінити наявність та розвиненість soft skills у своїх працівників та як ці навички допомагають спеціалістам справлятися у різних кризових ситуаціях. Ніхто не був готовий до таких перевірок нервової системи та власних м'яких навичок, але саме вони допомагали за короткий час пристосуватися до нових викликів та налаштуватися на робочий лад.

Використання soft skills передбачає вміння використовувати різні моделі поведінки навіть у однакових ситуаціях, глибоко розуміти власні інтереси й інтереси зацікавлених сторін, швидко й чітко розставляти пріоритети, робити кращий вибір за наявності альтернатив, швидко підлаштовуватись відповідно до нових викликів й обставин, бути стресостійким до навантажень, уміти досягати поставленої мети.

Мета медичної освіти – забезпечувати людей швидкою та високоякісною медичною допомогою. А для цього має бути і високий рівень підготовки самих медичних працівників, а якісна медична допомога неможлива без зміни культурного прототипу і створення новітнього професійного середовища. Під час втілення цієї стратегії задля досягнення результатів урахується формування в студентів закладів медичної освіти професійних і особистісних навичок, які будуть потрібні майбутнім спеціалістам у їх становленні як фахівців.

Ключові слова: м'які навички, здобувачі освіти, медики, воєнний стан.

The article is dedicated to one of the current issues in the preparation of medical education students and the development of skills that ensure their competitiveness, especially in the context of the ongoing conflict in Ukraine. The publication presents current approaches to incorporating employers' demands into the quality of medical education and the cultivation of social skills in students.

The war has affected all aspects of life, including Ukraine's healthcare system. Employers had the opportunity to assess the presence and development of soft skills in their employees and how these skills helped specialists cope with various crisis situations. While no one was prepared for such tests of their nervous system and soft skills, it was these skills that helped individuals quickly adapt to new challenges and get into work mode. Utilizing soft skills involves the ability to employ different behavioral models even in similar situations, deeply understand one's own interests and the interests of stakeholders, set priorities quickly and clearly, make the best choice among alternatives, adapt rapidly to new challenges and circumstances, and remain resilient under pressure.

The goal of medical education is to provide people with fast and high-quality medical assistance. To achieve this, medical professionals themselves must receive a high level of training, and quality medical care is impossible without changing the cultural prototype and creating a modern professional environment.

In implementing this strategy to achieve results, the formation of professional and personal skills in students of medical education institutions is taken into account. These skills will be essential for future professionals as they develop into experts in their field.

Key words: soft skills, students, doctors, martial law.

УДК 37.01

DOI <https://doi.org/10.32782/2663-6085/2023/63.1.8>

Безвугляк О.А.,
викладач циклової комісії філологічних та історичних дисциплін
Черкаської медичної академії

Черепанова М.О.,
викладач-методист циклової комісії філологічних та історичних дисциплін
Черкаської медичної академії

Сухацька В.Ю.,
викладач циклової комісії філологічних та історичних дисциплін
Черкаської медичної академії

Постановка проблеми у загальному вигляді.

Масштабні виклики сьогодення, швидкий розвиток технологій розширюють діапазон навичок, які потрібні сучасному кваліфікованому фахівцю. Всі організації створені людьми, які працюють теж з людьми, тому їм необхідні не тільки хороші технічні навички працівників (hard skills), а й сильні соціальні навички (soft skills), які притаманні комунікабельним учасникам переговорів, стресостійким лідерам, здатними ефективно вирішувати різноманітні проблеми. Це одні з ключових навичок, необхідних в умовах війни та післявоєнної відбудови.

Аналіз останніх досліджень і публікацій.

Теоретичним підґрунтям дослідження слало вивчення набутих вітчизняних та іноземних науковців. В основу розробки матеріалу для формування м'яких навичок у здобувачів освіти лягло вивчення праць А. Безус, І. Гевлич, Л. Гевлич, К. Коваль, Ю. Федорова, І. Федулова О. Воєділова, Л. Іванова, О. Скорнякова, Н. Длугунович, К. Коваль, А. Тютюнник, В. Шипілов, F. Ahmed, L. Capretz, C. Scaffidi, B. Schulz та ін.

Виділення невирішених раніше частин загальної проблеми. Проблему розвитку м'яких навичок у майбутніх працівників досліджувала велика

кількість науковців, але проблему розвитку soft skills у майбутніх медичних працівників під час особливого періоду, зокрема воєнного стану, в Україні розкрито досить обмежено. Хоча ця тема є досить актуальною, адже воєнний стан і сама війна дуже впливає за внутрішній стан кожної людини, а від цього – і на якість навчання та роботи. Тому досліджувати цю тему та практично розвивати м'які навички у студентів-медиків, які тісно співпрацюють з людьми, які постраждали від війни (фізично та психологічно), є надзвичайно важливо.

Мета статті. Метою статті є визначення й теоретичне обґрунтування поняття soft skills в контексті формування конкурентоспроможного майбутнього медичного працівника в умовах воєнного стану, адже війна внесла корективи у життя кожного українця і у професійну діяльність, і у внутрішній емоційний стан. Роботодавці, в свою чергу, почали звертати ще більшу увагу на соціальні навички своїх майбутніх співробітників, описуючи запропоновану вакансію.

Виклад основного матеріалу. В освітніх програмах здебільшого звертають увагу на професійні компетентності (hard skills), але сучасні роботодавці здебільшого акцентують свою увагу на комунікативних, емоційних, командних навичках. Працедавці шукають кандидатів, котрі можуть ладити з іншими, мають критичне мислення, добре спілкуються, здатні ефективно працювати у команді, тобто мова йде про soft skills [1, с. 35].

Навчальні програми перенавантажені дисциплінами, які здебільшого розвивають у студентів hard skills, тобто навички, що пов'язані зі знанням фундаментальних та спеціальних дисциплін, а також здобуттям практичної підготовки, що є надважливим для медичних працівників.

Hard skills – це те, що можна запам'ятати, що можна проконтролювати та перевірити після закінчення навчання [4, с. 57]. Прикладами саме таких навичок у студентів-медиків – це знання з анатомії та фізіології, це вміння надавати своєчасну та кваліфіковану медичну допомогу, це також навички розрізнення різних видів кульових, вибухових, мінних поранень, навички зупинення різних видів кровотеч, дезінфекції ран у воєнних польових умовах. Hard skills співвідносяться саме з професійними компетенціями.

Soft skills – це компетенції універсальні. До них належить комунікабельність, стресостійкість, вміння працювати в умовах надзвичайної події, вміння співпрацювати у команді. Оцінити ці навички у конкретних фактах майже неможливо, але розвинути протягом життя або певних умов – реально [1, с. 67].

М'які навички допомагають спеціалісту вибудувати свою кар'єру та формувати репутацію. М'які навички, які користуються попитом – це: комунікабельність; відповідальність та дисциплінованість;

вміння працювати в команді; критичне мислення [1, с. 32]. Такі навички потрібні у будь-якій сфері, та для розвитку цих навичок необхідно більше часу та терпіння.

М'які навички медика, також відомі як міжособистісні навички, дуже важливі. Вони включають в себе вміння спілкуватися з пацієнтами, виявляти емпатію, проявляти толерантність та розуміння. Також до них відносяться лідерські якості, вміння працювати в команді, вирішувати конфлікти та підтримувати позитивний підхід під час лікування.

До комунікативних навичок входять такі компетентності: здатність до ефективної комунікації (всередині колективу, з пацієнтами, з постраждалими); зрозуміло формулювати думки, вміння взаємодіяти з різними типами людей, вміння переконувати, вирішувати конфліктні ситуації [1, с. 86].

Комунікативні навички надзвичайно важливі для успішного медичного працівника, оскільки застосування цих навичок стосується роботи з пацієнтами, для якої важливим є активне слухання, вміння доцільно ставити запитання, лаконічно висловлюватися, вислуховувати й брати до уваги всі точки зору колег, відповідати аргументовано, зрозуміло, вчасно і ввічливо. Під час війни налагодження комунікації дає можливість взаємодіяти з різними структурами (військовими, державними, громадськими), об'єднуватись задля допомоги іншим, для волонтерства, для вирішення нагальних проблем.

До другої групи належать навички особистої ефективності, які включають компетентності з управління часом, відповідальності, стресостійкості, вміння досягати поставленої цілі, креативності та аналітичного мислення [6]. Труднощами в роботі під час війни є складність спланувати свій робочий день між сигналами повітряної тривоги, відключенням електроенергії та виконувати такий обсяг роботи, який покладався на працівників ще до початку війни. Для медика для розвитку навичок особистої ефективності необхідно регулярно аналізувати свою роботу, виявляти сильні та слабкі сторони для подальшого вдосконалення. Ці навички допоможуть майбутнім спеціалістам стати більш ефективними.

Третю групу складають управлінські навички, основу яких складають компетентності щодо роботи у команді. Вміння сформувати, згуртувати колектив, вміння мотивувати учасників команди – це саме ті компетентності, які необхідні для успішної роботи в складі колективу [3]. Це робота із людськими ресурсами. Потрібно вчитись створювати команди й ефективно ними управляти. Управлінські навички медиків є важливими для ефективного функціонування медичних установ. До них входять лідерство, комунікація, планування, прийняття рішень, організація та розв'язання конфліктів. Ці навички допомагають координувати роботу

колективу, впроваджувати нові підходи в організації медичної допомоги та забезпечувати високу якість обслуговування пацієнтів.

Критичне мислення є однією з необхідних навичок для ефективного управління інформацією в медичній галузі. Майбутньому медичному працівнику необхідно вміти аналізувати, синтезувати, оцінювати дані та повідомлення, приймати рішення. Критичне мислення – це зброя у інформаційній війні, яку веде країна-агресор, маніпулюючи свідомістю. Працівник із розвиненим критичним мисленням легко відрізняє фейк від факту, вигадку від реальності. Критичне мислення для медика включає уважне аналізування інформації, раціональне рішення при наявності обмежених даних, розуміння можливих наслідків та пошук альтернативних підходів. Також важливо враховувати етичні аспекти, здатність сприймати критику та намагатися постійно покращувати свої знання і навички.

Задля розвитку soft skills доцільнішим буде включення в освітній процес комунікативних тренінгів, тренінгів безконфліктного спілкування, тренінгів особистісного зростання, розвитку емпатії, лідерських навичок, навичок самопрезентації та ін., а також проблемного й проєктного навчання.

Завдяки цьому в студентів-медиків можна розвинути такі soft skills:

1. Альтруїзм. Для розвитку цієї навички необхідно заохочувати здобувачів освіти до безкорисливої праці. Найоптимальніше цю роботу виконувати в групах. Кожен член групи має нести відповідальність за конкретну роботу або конкретний результат. Після закінчення групової роботи кожен студент має показати те, чим він сприяв командній роботі та чому він заслуговує на позитивну оцінку [2, с. 42]. Саме альтруїзм на початку повномасштабного вторгнення показав себе якнайкраще, адже тисячі людей включилися у безкорисливу допомогу іншим, зокрема, наші медики, які працюють на тих територіях, де громадяни нашої країни найбільше потерпають від війни. Альтруїзм медиків – це вияв інтересу та прагнення допомогти іншим, який виявляють медичні працівники, нерідко на власний ризик, незалежно від особистого комфорту чи безпеки. Це може включати в себе надання медичної допомоги в екстремальних умовах, волонтерську роботу або відмову від власних інтересів на користь пацієнтів.

2. Спілкування. Для розвитку цієї навички потрібно розвивати комунікативні навички здобувачів освіти в усній і письмовій формах. Для розвитку комунікативних навичок необхідно залучати студентів до участі різноманітних групових обговореннях. Вони мають вчитися виступати перед аудиторією й доносити та доводити свої ідеї. Щоб розвивати комунікабельність, викладачам рекомендують на заняттях заохочувати активну участь

студентів у дискусіях, у реалізації та презентуванні проєктів, участь у творчих заходах [4, с. 30]. Комунікативні навички під час війни мають неабияке значення, зокрема для медиків. Сюди належить вміння встановлювати контакт із співрозмовником, спостереження за емоціями, настроєм, вміння відсторонитися від конфлікту, підтримання зорового контакту, використання невербальних сигналів, які дають змогу сказати співрозмовнику більше. Також це вміння ефективно спілкуватися з іншими медичними працівниками та військовими для забезпечення координації допомоги.

Ще одною важливою м'якою навичкою медика є здатність впевнено та зрозуміло пояснювати пацієнтам їхні діагнози, плани лікування та можливі наслідки, здатність вислуховувати скарги пацієнтів, навіть якщо вони здаються несуттєвими, і враховувати їхні побажання та обмеження.

3. Люб'язність. Для розвитку цієї навички необхідно домагатися, щоб студенти були шанобливими і ввічливими один до одного в аудиторії, на перерві та під час співпраці з іншими [7]. Для медика це вміння пояснити пацієнту складні медичні поняття простою мовою, дотримуватися етичних стандартів, а також виявляти терпіння та спокій у невпевнених ситуаціях. Сюди ж відносять вміння встановлювати позитивне та підтримуюче оточення навколо пацієнта, зменшуючи страхи та тривожність, пов'язані з медичними процедурами чи хворобою. Ці навички допомагають побудувати довіру між медиком і пацієнтом, що є важливою основою ефективного лікування.

4. Відповідальність. Для розвитку цієї навички потрібно виховувати в студентів почуття обов'язку перед керівником та іншими членами групи за завдання, яке йому дали, необхідно вчити пояснювати причини невиконання такого завдання і шляхи виправлення ситуації [2, с. 45]. Для медика це вміння вести звітування та документацію точно і чітко, адаптуватися до різних особистостей та культурних контекстів пацієнтів, знаходити спільну мову з різними віковими групами, дотримуватися конфіденційності медичної інформації та вміння впоратися зі стресовими ситуаціями, що можуть виникнути в медичній практиці.

5. Гнучкість. Для розвитку цієї навички потрібно давати студентам довгострокові проблемні проєкти, але такі проєкти мають бути завершені межах установлених термінів. Це стимулюватиме здобувачів освіти організовуватися, фокусуватися, вчитиме подоланню виробничих проблем і самоконтролю [2, с. 46]. Для медиків ця навичка дає здатність працювати в умовах обмежених ресурсів та екстремальних ситуацій. Також це вміння ефективно спілкуватися з сім'ями пацієнтів, надавати психологічну підтримку у складних ситуаціях, вчасно реагувати на зміни у стані пацієнта та вміння працювати з іншими медичними

спеціалістами для досягнення найкращого результату для пацієнта.

6. Командна робота. Для розвитку цієї навички необхідно заохочувати студентів до командної роботи й співпраці через групову роботу. Уміння працювати в команді здобувачі освіти розвивають під час підготовки спільних проєктів, презентацій, досліджень. Вони вчаться розподіляти завдання, організувати час, шукати та структурувати інформацію, виступати публічно [2, 50]. Командна робота медиків – це співпраця між медичними фахівцями для надання якісної медичної допомоги. У цьому контексті робота виконується за координуваним планом для досягнення найкращих результатів для пацієнтів.

7. Емоційний інтелект. Основою цієї навички є емпатія, тому щоб розвинути цю навичку необхідно намагатися вчити студентів прислухатися до своїх і чужих емоцій, вчити стежити, як ці емоції впливають на них, їхню поведінку і вчинки [6, с. 1]. Це актуальна навичка для воєнного стану, адже в цей час дуже важливо навчитись прийняти нові реалії життя, вміти швидко відновлювати свої ресурси та покращувати свій емоційний стан. Також це здатність медиків розуміти психологічні потреби поранених та надавати їм підтримку під час тяжких обставин. Важливою м'якою навичкою медика є здатність реагувати на негативні ситуації з великою самовладаністю та зберігати професійний підхід у будь-яких обставинах.

Що дасть розвиток soft skills для студентів-медиків?

Посилить професійні навички; зробить життя і роботу легшою; допоможе досягати більшості цілей [1, с. 48]. Розвиток м'яких навичок (комунікація, співпраця, лідерство тощо) для студентів-медиків допоможе покращити їхню взаємодію з пацієнтами, колегами та іншими медичними працівниками. Це сприятиме ефективнішій командній роботі, покращенню розуміння потреб пацієнтів та збільшенню задоволення від роботи.

Висновки. Сучасні реалії ефективного навчання й праці потребують від майбутнього фахівця оволодіння не тільки професійними знаннями, уміннями й навичками, які позначаються як hard skills, а й універсальними загальнолюдськими навичками, відомими в усьому світі як soft skills. Саме вони допомагають майбутньому фахівцеві тривалий час залишатися ефективним у своїй сфері діяльності, швидко адаптуватися до умов

середовища, розвиватися, вдосконалювати свою майстерність та вміти після сигналів повітряних тривоги повертатися до роботи, зосереджуватись на ній та без зайвих емоцій спілкуватися з рідними та колективом.

Розвиток м'яких навичок є важливим для медиків, оскільки ці навички включають комунікацію, співпрацю, лідерство та емоційний інтелект тощо. Це допомагає встановлювати злагожені стосунки з пацієнтами, колегами та командою, забезпечує ефективну передачу і засвоєння інформації, а також підвищує загальний рівень якості медичного обслуговування та якості медичної практики.

Крім того, розвиток емоційної стійкості допоможе медику ефективно впоратися зі стресовими ситуаціями, які можуть виникнути у медичній практиці, особливо під час війни. Важливо навчитися зберігати спокій та розуміння, навіть у важких ситуаціях. Також розвиток лідерських навичок може бути корисним для керівництва медичними проєктами або координації колективу.

БІБЛІОГРАФІЧНИЙ СПИСОК:

1. Воронцова Т.В. Вчимося жити разом : посібник для вчителя з розвитку соціальних навичок у курсі «Основи здоров'я» (основна і старша школа). К.: Алатон, 2017. 123 с.
2. Жовта В.О. Використання інноваційних технологій навчання – запорука підготовки творчих спеціалістів : зб. наук. пр., м. Вінниця: ДОВ Вінниця, 2014. 745 с.
3. Основи здоров'я: Підручник для 7 класу / І. Д. Бех, Т. В. Воронцова, В. С. Пономаренко, С. В. Страшко. К. : Алатон, 2016. 234 с. URL: <https://drive.google.com/drive/folders/0Bzt9FAqrO9Wcc0N0dk1oVmxTbE0> (дата звернення 31. 08. 2023).
4. Паянок В.О. Інтерактивне навчання як інноваційний підхід у навчальному процесі. *Сучасні інформаційні технології та інноваційні методики навчання в підготовці фахівців: методологія, теорія, досвід, проблеми* : зб. наук. пр., Вінниця: ДОВ Вінниця, 2004. 745 с.
5. Психофізіологія емоцій. *Психологія* : веб-сайт. URL: <https://www.br.com.ua/referats/Psychology/93337.htm> (дата звернення 01. 09. 2023).
6. Способи саморегуляції емоційного стану. *Здоров'я* : веб-сайт. URL: : веб-сайт. URL: http://toplutsk.com/articles-article_151.html (дата звернення 31. 08. 2023).
7. Міжособистісні стосунки. *Медицина в Україні*. : веб-сайт. URL: <http://medic.in.ua/mijosobistisni-stosunki.html> (дата звернення 29. 08. 2023).